

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ

УДК 343.9853

В.В. Кравчук, кандидат ветеринарних наук,
професор кафедри логістики Національної академії
Державної прикордонної служби України

О.В. Кравчук, кандидат юридичних наук,
заступник начальника Науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру при
УМВС України в Хмельницькій області —
начальник відділу криміналістичної експертизи

Ю.М. Туровець, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права

ЗАСТОСУВАННЯ СУДОВО-ВЕТЕРИНАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Розглянуто особливості використання спеціальних знань при вирішенні судових питань, що стосуються живих тварин, їх трупів, тваринницької продукції і сировини тощо. Визначено основні причини, які призводять до порушення карних справ і проведення судово-ветеринарної експертизи.

Ключові слова: спеціальні знання, судово-ветеринарна експертиза, лікар ветеринарної медицини, кримінальні правопорушення.

Рассмотрены особенности использования специальных знаний при решении судебных вопросов, касающихся живых животных, их трупов, животноводческой продукции, сырья и др. Определены фактографические причины, которые приводят к возбуждению уголовных дел и проведению судебно-ветеринарной экспертизы.

The paper studies the application of expertise in court cases concerned with animals, their corpses and animal products. It describes factual causes for criminal investigations and forensic veterinary examinations.

Гуманне ставлення до тварин є одним із важливих критеріїв належності до європейської цивілізації. В Європейській конвенції «Про захист домашніх тварин» (1987 р.), яку підписали 22 держави Європи, зазначається, що «ніхто не має права завдавати тварині непотрібного болю, страждань або шкоди» (пункт 1 ст. 3).

Проголошення курсу на європейську інтеграцію України не лише передбачає наближення вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу і реальне впровадження у життя його принципів і норм, а й потребує суттєвих змін у правовій культурі населення. Зазначене стосується як проблеми ставлення до цього суспільства в цілому, так і реагування правоохоронних органів на численні випадки жорстокого поводження з тваринами, а отже, є доволі актуальною вимогою сьогодення.

Розслідування правопорушень, пов'язаних з негативними наслідками для тваринного світу, зазвичай потребує проведення судово-ветеринарної експертизи.

Метою цієї статті є наукове обґрунтування необхідності використання спеціальних фахових знань у формі проведення судово-ветеринарної експертизи під час розкриття та розслідування кримінальних правопорушень зазначеної спрямованості.

Окремі питання проведення судово-ветеринарної експертизи розглядали у своїх працях В.Г. Гончаренко, Г.А. Зон, Н.І. Клименко, Ф.Я. Сизоненко, В.П. Образцов, Ф.Т. Попов, І.В. Яценко та інші вчені.

Проте комплексному дослідженню цієї проблеми приділено недостатньо уваги.

Національне законодавство України доволі повно регламентує питання організації та проведення судової експертизи. За роки незалежності України судова експертиза стала одним із важливих чинників захисту прав і свобод громадян. Закон України «Про судову експертизу» визначає основні правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнення науки і техніки. Кожен вид або різновид експертизи має свою мету і завдання, форми, об'єкти експертного дослідження, методи і методики його проведення, які визначені відповідними нормативно-правовими актами.

Судово-ветеринарну експертизу призначають здебільшого у справах стосовно порушень ветеринарних правил, незаконного полювання, незаконного рибного, тваринного та інших воднодобувних промислів, а також правопорушень проти власності.

Судово-ветеринарна експертиза — це частина ветеринарної науки, що вивчає ветеринарно-біологічні питання, які виникають у правоохоронних органів під час розслідування і судового розгляду кримінальних і цивільних справ, а також застосування наукових ветеринарних знань для об'єктивного доказування у досудовому і судовому процесі [1, с. 28].

Вітчизняний вчений у галузі теорії судової експертології В.О. Комаха, визначаючи місце судово-ветеринарної експертизи в загальній системі експертиз, виділяє її в окремий клас [2, с. 58].

Л.Л. Стасюк відносить судово-ветеринарну експертизу до типових експертиз, які призначають під час розслідування злочинів проти довкілля [3, с. 286].

Судово-ветеринарну експертизу може проводити лише особа (не установа), яка має кваліфікацію лікаря ветеринарної медицини. Суд може доручити вибір експерта керівнику установи. Не можуть залучатися до виконання обов'язків судового

експерта особи, визнані у передбаченому законом порядку недієздатними, а також особи, які мають судимість.

Об'єктами судово-ветеринарної експертизи є хворі тварини чи трупи тварин, які загинули або були забиті, продукти тваринного походження, різна документація, пов'язана з умовами годівлі та утримання тварин, у тому числі оберігання їх від захворювань, а також умовами їхньої експлуатації (протоколи (акти) розтину, акти епізоотологічного обстеження господарств та інші документи, що належать до цієї справи, тощо). Також об'єктами судово-ветеринарної експертизи можуть бути отрутохімікати, блювотні маси, послід тощо.

Об'єкти дослідження за можливості зберігають для повторного дослідження, якщо в цьому виникне потреба.

Проведення будь-якої експертизи, зокрема й судово-ветеринарної, складається з двох основних етапів:

- дослідження об'єкта експертизи із застосуванням всіх методів, потрібних для вирішення поставлених завдань;

- складання письмового висновку про результати проведеного дослідження із вмотивованими відповідями на поставлені запитання.

Судово-ветеринарна експертиза дає змогу отримати відповіді на запитання про причини загибелі чи захворювання тварин, які нерідко є наслідком порушення зоогігієнічних умов їх утримання (протяги, підвищена вологість, недотримання температурних параметрів у тваринницьких приміщеннях, підвищення концентрації аміаку в повітрі тощо), про правильність режиму ізоляції та утримання хворих і підозрілих на захворювання тварин, про придатність для використання сировини тваринного походження у ветеринарно-санітарному відношенні тощо.

На думку В.Г. Гончаренка, до компетенції судово-ветеринарної експертизи належить вирішення питань про безпосередні причини, механізм, обставини загибелі або захворювання тварин, дійсні або можливі наслідки для тварин забруднення довілля певним господарським об'єктом, тобто надання відповіді на запитання про безпосередні причини загибелі або захворювання тварин чи птахів, у тому числі через:

- потрапляння у повітря, їжу певних речовин у певних концентраціях;

- потрапляння в організм тварин шкідливих речовин у зв'язку з виконанням певної господарської операції, наприклад дезінфекції приміщення;

- вплив викидів забруднюючих речовин на продуктивність тварин.

Крім того, на думку вченого, судово-ветеринарна експертиза дає змогу відповісти на такі запитання.

Скільки часу минуло з моменту загибелі тварин?

Яким шляхом шкідлива речовина проникла в організм тварини?

Чи є небезпечною для здоров'я тварин певна концентрація забруднюючих речовин у виробничих викидах певного господарського об'єкта?

До яких наслідків могло призвести потрапляння забруднюючої речовини в організм тварини у разі відсутності своєчасної ветеринарної допомоги? [4, с. 366—368].

Результати проведеного дослідження, у тому числі аналізу спеціальної літератури, дозволяють дійти висновку, що головними завданнями судово-ветеринарної експертизи є:

- визначення причин загибелі та захворювання тварин;

- встановлення причинового зв'язку між захворюванням або загибеллю тварин і створеними для них несприятливими умовами;
- вирішення питань про дотримання певними особами вимог ветеринарних та інших правил, які забезпечують охорону тварин від захворювань;
- допомога правосуддю у розкритті злочинів, які завдають економічного збитку господарствам тощо.

Крім цих завдань, за допомогою судово-ветеринарної експертизи можна встановити правильність і своєчасність проведення протиепізоотичних і санітарно-зоогігієнічних заходів, своєчасність надання допомоги тваринам, у тому числі при лікуванні, правильність утримання тварин, придатність кормів і харчових продуктів для вживання.

Стосовно завдань, пов'язаних зі встановленням причин загибелі або вимушеного забою великої кількості тварин, на вирішення судово-ветеринарної експертизи може бути поставлено такі запитання.

Якою є причина захворювання та загибелі тварин? Якщо мала місце інфекція, то яка саме?

Що сприяло загибелі тварин?

Чи були порушення і в чому саме вони проявилися?

Чи своєчасно і правильно вжито заходів щодо порятунку тварин?

Хто зі службових осіб не забезпечив дотримання певних ветеринарно-санітарних правил?

Якщо захворювання, голодування, виснаження і загибель тварин стають наслідком нестачі або недоброякісності кормів, на вирішення судово-ветеринарної експертизи може бути поставлено такі запитання.

Що спричинило виснаження тварин?

Унаслідок використання якого корму мало місце захворювання або загибель тварин?

Які порушення правил виготовлення, зберігання кормів або режиму годування призвели до загибелі тварин?

Чи правильно встановлено раціони та режим годування тварин?

У разі отруєння тварин хімічними речовинами, які застосовують у сільському господарстві, ставлять такі запитання.

Чи мало місце отруєння?

Коли і внаслідок чого сталося отруєння?

Якою отрутою отруєно тварину і де її застосовують?

Яким шляхом отрута потрапила до організму тварини?

За допомогою судово-ветеринарної експертизи вирішують також питання, які стосуються:

- дотримання правил ветеринарно-санітарного нагляду під час забою худоби, зберігання та реалізації м'яса;
- встановлення походження м'яса від хворих або загиблих тварин;
- з'ясування причин харчових захворювань, викликаних вживанням продуктів тваринного походження (токсикоінфекцією) тощо.

Залежно від специфіки поставлених завдань можуть проводитися комплексні ветеринарно-зоотехнічні, ветеринарно-орнітологічні, ветеринарно-іхтіологічні та інші експертизи.

Як експерти можуть залучатися лікарі ветеринарної медицини, викладачі факультетів ветеринарної медицини, наукові співробітники ветеринарних науково-дослідних установ, а також епізоотологи, патологоанатоми, паразитологи та інші фахівці. З огляду на те, що у ветеринарній медицині не готують фахівців із судово-ветеринарної експертизи, судово-слідчі органи як експертів можуть залучати фахівців (спеціалістів) ветеринарної медицини, які відповідають встановленим вимогам. Запитання, поставлені на вирішення експертизи, і висновок експертизи не мають виходити за межі спеціальних знань і компетенції експерта в галузі ветеринарної медицини.

Аналіз та узагальнення інформації щодо практики призначення та проведення судово-ветеринарних експертиз у межах розкриття та розслідування кримінальних правопорушень дозволяють встановити основні причини, які призводять до порушення судових справ і потребують проведення судово-ветеринарної експертизи.

До таких причин належать: порушення ветеринарних правил утримання і годівлі тварин, що спричиняє виникнення інфекційних хвороб; недбале зберігання отрутохімікатів, що часто зумовлює масові отруєння; неправильне зберігання кормів, що призводить до їх пліснявіння і розвитку токсикоінфекцій (стахіботріотоксикозу, фузаріотоксикозу тощо); порушення умов карантину, купівлі-продажу тварин; браконьєрство; жорстоке поводження з тваринами; порушення правил утилізації загиблих тварин тощо.

Також судові справи порушують у разі загибелі або захворювання тварин, вимушеного їх забою, втрати м'ясної продукції внаслідок порушення умов її зберігання, заниження норм виходу м'яса і субпродуктів після забою тварин тощо.

Порушують судові справи та проводять судово-ветеринарну експертизу у разі загибелі домашніх тварин, вимушеного їх забою, спричиненого порушенням зоо-ветеринарних правил з їх утримання, годівлі тощо.

Крім того, слідчі органи уважно вивчають акти обстеження господарств, протоколи розтину трупів тварин та інші документи, раніше складені різними фахівцями (хоча вони не можуть замінити висновок експерта, оскільки мають відомчий характер, часто складаються фахівцями, відповідальними за стан тваринництва у певному господарстві, і можуть бути необ'єктивними).

Підбиваючи підсумок, слід звернути увагу на те, що запитання, які ставлять ветеринарному лікарю як судовому експерту слідчі, прокурори, судді, є багатогранними і потребують відповідних знань і досвіду.

Виявляючи під час експертного дослідження обставини, що спричинили захворювання чи загибель тварин, експерт вносить пропозиції про їх усунення, запобігаючи таким чином виникненню аналогічних кримінальних правопорушень.

Список використаної та рекомендованої літератури

1. Зон Г.А. Судово-ветеринарна експертиза : навч. посіб. / Г.А. Зон. — Суми : ВВП «Мрія-1», 2002. — 258 с.

2. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи в процесі розслідування і розкриття злочинів : моногр. / [за заг. ред. В.О. Комахи]. — Чернівці : Золоті литаври, 2004. — С. 56—61.

3. Стасюк Л.Л. Можливості судових експертиз при розслідуванні злочинів проти довілля, вчинених шляхом забруднення атмосферного повітря / Л.Л. Стасюк // Право і суспільство. — 2012. — № 1. — С. 281—286.

4. *Експертизи у судовій практиці* : наук.-практ. посіб. / [ред. В.Г. Гончаренко]. — КНДІ суд. експертиз, Акад. адвокатури України. — 2-е вид., перер. і доп. — К. : Юрінком Інтер, 2010. — 400 с.

5. *Ветеринарно-санітарна експертиза* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

6. *Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII «Про судову експертизу»* [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

7. *Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.01.1998 № 53/5 (у ред. наказу від 26.12.2012 № 1950/5)* [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу : URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

8. *Судово-ветеринарна експертиза* / Офіційний сайт Кафедри нормальної та патологічної морфології і судової ветеринарії ЛНУВМ та БТ імені С.З. Гжицького [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://vetpathology.lviv.ua/disciplini/29-sudovo-veterynarna-ekspertyza.html>.

9. *Яценко І.В.* Судова ветеринарна медицина — наука і навчальна дисципліна / Яценко І.В., Бондаревський М.М., Кам'янський В.В. // Науково-технічний бюлетень НДЦ біобезпеки та екологічного контролю ресурсів АПК. — 2012. — Т. 1. — № 1. — С. 98—112.